

LA PRESENCIA DE LA CIÈNCIA HISTÒRICA A LA *REVISTA DE CATALUNYA* (1924-2011)

JOAN JOSEP MATAS PASTOR
Centre d'Ensenyament Superior Alberta Giménez

RESUM

Estudi dels treballs erudits sobre temes històrics, sobretot referits al passat català, publicats a la *Revista de Catalunya*, tant en la primera època (1924 -1967) com a la de la represa a partir de 1986. L'autor hi destaca la col·laboració d'eminentes historiadors com Antoni Rovira i Virgili, Ferran Soldevila, Pere Bosch Gimpera, Lluís Nicolau d'Olwer, Rafael Tasis i Marca, entre molts d'altres de la segona etapa.

PARAULES CLAU

Articles, tema històric, història de Catalunya, *Revista de Catalunya*, primera època, segona època.

The presence of historical science in the *Revista de Catalunya* (1924-2011)

ABSTRACT

A study of the historical academic works, especially those regarding Catalonia's past, published in the *Revista de Catalunya*, both during its initial phase (1924 -1967) and also its renaissance as from 1986. The author highlights the collaboration of eminent historians such as Antoni Rovira i Virgili, Ferran Soldevila, Pere Bosch Gimpera, Lluís Nicolau d'Olwer, Rafael Tasis i Marca and many others from the second phase.

KEYWORDS

Articles, historical theme, history of Catalonia, *Revista de Catalunya*, initial era, second era.

INTRODUCCIÓ

La intenció d'aquest article és fer un breu recorregut de la presència de la història dins la història de la *Revista de Catalunya* –valgui la redundància– des dels seus orígens fins a l'actualitat. El treball s'estructura en dues parts, que se corresponen amb les dues grans etapes cronològiques en què es pot dividir la revista. La primera, entre 1924 i 1967, caracteritzada per la seva intermitència i sotmesa a diferents conjuntures socials i polítiques. I la segona, que esdevé de manera ininterrompuda des de 1986 fins a l'actualitat i en un règim social, econòmic i polític molt més estable.

L'anomenada història del temps present ocupa moltes pàgines de la revista al llarg de la seva trajectòria. Cal apuntar que uns dels objectius de la publicació és la reflexió i l'anàlisi de qualsevol tema polític, social i cultural de l'actualitat en clau catalana i no únicament i exclusivament catalanista. L'assaig històric i la reconstrucció d'esdeveniments, fets i conjuntures constitueixen els dos eixos vertebradors que fonamenten la presència de la història en la revista. El discurs històric elaborat per professionals de la història, començant pel mateix Rovira i Virgili, no defuig la influència del temps present, sense entrar en presentismes estèrils i acientífics.

La *Revista de Catalunya* és i ha estat alhora una font de primera mà per als historiadors i una plataforma per divulgar estudis històrics, és a dir, el que anomenem font secundària o bibliogràfica.

PRIMERA ETAPA (1924-1967)

La podem dividir en nou èpoques. La primera fou la més llarga d'aquesta primera etapa. Començà el mes de juliol de 1924 i finalitzà el desembre de 1929. Se n'editaren seixanta números. La direcció de la revista va recaure en l'historiador, escriptor i periodista Antoni Rovira i Virgili. De fet, el primer número de la revista arrenca amb un assaig històric de Ferran Soldevila, titulat «L'esperit bel·licós», que tindrà una continuació en el número tres de la revista. Cal esmentar que el mateix Rovira i Virgili hi signà un estudi sobre «El conflicte entre els Estats Units i el Japó»; es tracta de la primera mostra, molt present al llarg d'aquesta etapa, de reflexió i anàlisi històrica del temps present. També hi apareix un article d'història contemporània de Carles Rahola, titulat «La invasió francesa del 1823». Cal puntualitzar que en aquest primer número ja hi trobam

la fórmula a la qual respongué la publicació durant els anys en què seria editada, en les seves diverses èpoques: uns quants assaigs de tema literari, històric, sociològic, artístic, polític i econòmic, i unes notes crítiques i de comentari periodístic, seguides d'unes cròniques fixes, encomanades a uns mateixos escriptors.

Segons ens narra Rafael Tasis Marca, la revista s'inspirà en la *Història de Catalunya* i els *Anuaris dels catalans* d'Antoni Rovira i Virgili, i en un *Esbós de la Història de Catalunya* de Ferran Soldevila.¹

En aquesta primera època hi trobarem estudis d'arqueologia i art antic elaborats per Joaquim Folch i Torres, Cèsar Martinell i A. Duran i Sanpere.

La segona època coincidí amb la direcció de Ferran Soldevilla i s'hi editaren setze números, del 61 al 76, durant un any i dos mesos, és a dir, de setembre de 1930 a desembre de 1931. En aquesta època Rovira i Virgili desapareix de la revista, ja que està dedicat a la política i a la redacció de la seva *Historia Nacional de Catalunya*. Cal destacar els treballs d'història de Catalunya o sobre història literària de Carles Capdevila (escriptor i traductor), Ferran de Sagarra i de Siscar (historiador i polític), Domènec Guansé i Salesas (periodista, novel·lista i traductor), Lluís Nicolau d'Olwer (polític, escriptor i historiador de la literatura catalana), Ferran Valls Taberner (polític, advocat i historiador medievalista) i Jordi Rubió Balaguer (filòleg).

Aquesta època es caracteritzà pel que els anglesos anomenen història *on the making*, que consisteix a enregistrar els episodis mensualment i de manera detallada. Pot semblar una cronologia o una història positivista, però ha servit de font per a molts estudis posteriors. Per exemple, el número del mes de maig de 1931, dedicat íntegrament a historiar la instauració de la República a Catalunya, reuneix tot un conjunt de documents, de cròniques, de testimoniatsges que esdevenen una font imprescindible d'informacions per a tots aquells historiadors que es vulguin aproximar al que va succeir durant aquell mes d'abril. En el llarg assaig històric de Ferran Soldevila, les cròniques de Mallorca, Menorca i València sobre les incidències de la proclamació de la República troben després complements documentals amb els projectes d'Estatut de la Universitat de Barcelona, de Constitució de la República Espanyola i d'Estatut d'Autonomia de Catalunya, València i les Illes Balears.

1. R. TASIS MARCA, «Història de la *Revista de Catalunya* (1924-1956)», *Revista de Catalunya*, núm. 106 (setembre de 1967), p. 10-11.

Sota el patronatge de la Generalitat de Catalunya i, més concretament, de la Conselleria de Cultura, dirigida pel poeta Ventura Gassol, es va reiniciar la revista el mes d'abril de 1934 amb el número 77. Aquesta tercera època fou curta, ja que es va interrompre el mes de setembre de 1934 i només sortiren al carrer cinc números. Encara que no hi apareix el seu nom, sabem que el director fou el periodista, poeta i assagista Josep Vicenç Foix i Mas, un dels més destacats de les avantguardes literàries catalanes.

En aquesta etapa ja no hi trobam les cròniques de l'actualitat sistematitzades i regulars, com en l'època anterior. Ara bé, esdevenen fonamentals per a la comprensió dels fets contemporanis a la revista els estudis de Rovira i Vigili que obrin els sumaris dels números 77 i 80. El primer es titula «La davallada del federalisme regionalista», i el segon situa ben exactament l'època amb el títol «El conflicte entre la Generalitat de Catalunya i el Govern espanyol». La història del periodisme es desenvolupa a partir de l'estudi sobre «El simbolisme patriòtic a través de les capçaleres dels periòdics renaixentistes» de Josep Maria Miquel i Vergés, escriptor i historiador especialitzat en la Renaixença i en la història de Mèxic; de fet, morí a Coyocán l'any 1964. Aquest autor publicà l'any 1937 el llibre *La premsa catalana del vuit-cents*. També cal destacar els assaigs d'arqueologia d'Albert del Castillo i de l'arquitecte i polític mallorquí Guillem Forteza Pinya.

La Institució de les Lletres Catalanes de la Generalitat de Catalunya es féu càrrec de la represa de la revista en plena Guerra Civil i durant tot l'any 1938. De fet, sortiren dotze números codirigits pels membres de la Secció de Revistes de l'esmentada institució. Aquests eren, per una banda, els dos exdirectors, Antoni Rovira i Virgili i Ferran Soldevila, i per altra banda el polític i filòsof Jaume Serra i Hunter.

Lluís Nicolau d'Olwer, en l'article liminar del primer número d'aquesta època, «Un altre front», fa una breu història de la publicació i en situa el significat i fixa l'oportunitat de la represa. És una mena de carta de presentació –editorial– de la revista i un repàs històric en clau de temps present. La *Revista de Catalunya* és analitzada com el punt de confluència d'iniciatives editorials sorgides ja a començament de segle XIX i s'interpreta la Guerra Civil en clau catalana i republicana: «No és una revista de guerra, però no vol ésser tampoc una evasió de la guerra. La guerra, la guerra per la República i per Catalunya, està tothora present al nostre esperit ...».²

2. Ll. NICOLAU D'OLWER, «Un altre front», *Revista de Catalunya*, núm. 82 (15 de gener de 1938), p. 7.

Aquest mateix autor, en l'estudi «Gerbert i Catalunya», refutà amb documents i fets la tesi que entre els sarraïns i els cristians només hi havia contacte en el camp de batalla. Apunta que la cultura catalana s'enriquí amb l'aràbiga, per altra banda més avançada que la nostra.³

També en el primer número, Antoni Rovira i Virgili signà una assaig històric titulat «El clima de llibertat, factor vital per a la nació catalana».⁴ Som davant un recorregut històric de la nació catalana amb un to maniqueu i de polarització. Així doncs, Castella representa l'absolutisme, la monarquia opressora, el centralisme, la invasió cultural i el feixisme. En canvi, Catalunya és sinònim de democràcia, llibertat, grandesa i República. Cal tenir present que, en els dotze números d'aquesta època, Rovira i Virgili alternà estudis d'història del catalanisme amb els de política internacional.

En el número 86, Rovira i Virgili hi publicà un assaig històric d'actualitat titulat «Una interpretació feixista de la història d'Espanya», en què esbossa una crítica ferotge a l'unitarisme i el centralisme d'un hipotètic estat franquista. En la conclusió assenyala que «el pretès nou règim franquista, sotmès a les classes privilegiades i esclafador de l'espontània diversitat peninsular, vindria a continuar, no pas a rectificar, la tradicional i llòbrega història d'Espanya».⁵

Rovira i Virgili publicà un altre assaig històric commemoratiu, «El moviment polític entorn del memorial de greuges (any 1885)», en el qual abordà un repàs a la història contemporània de Catalunya en el decenni dels anys vuitanta del segle XIX, qualificant aquesta època com a gloriosa i de renaixença nacional.⁶ Aquest estudi té continuació en l'assaig «Les repercussions polítiques del memorial de greuges», en el qual posa de manifest la ineficàcia i la corrupció de la política de Madrid i del Parlament espanyol en els inicis de la Restauració. Fa èmfasi en la figura de Valentí Almirall com a ideòleg articulador de la política catalana moderna i oberta a Europa.⁷

3. LL. NICOLAU D'OLWER, «Gerbert i Catalunya», *Revista de Catalunya*, núm. 90 (15 de setembre de 1938), p. 7-17.

4. A. ROVIRA I VIRGILI, «El clima de llibertat, factor vital per a la nació catalana», *Revista de Catalunya*, núm. 82 (15 de gener de 1938), p. 9-23.

5. A. ROVIRA I VIRGILI, «Una interpretació feixista de la història d'Espanya», *Revista de Catalunya*, núm. 86 (15 de maig de 1938), p. 7.

6. A. ROVIRA I VIRGILI, «El moviment polític entorn del memorial de greuges (any 1885)», *Revista de Catalunya*, núm. 88 (15 de juliol de 1938), p. 333-355.

7. A. ROVIRA I VIRGILI, «Les repercussions polítiques del memorial de greuges», *Revista de Catalunya*, núm. 89 (15 d'agost de 1938), p. 505-529.

El ja citat Ferran Soldevila hi aportarà també assaigs d'història i comentaris sobre commemoracions i temes d'actualitat. El primer assaig d'aquest autor aparegué en el número 83 i duia per títol «El concepte d'Espanya en la *Crònica de Muntaner*».⁸ Aquest estudi s'ha d'emmarcar dins l'anàlisi del concepte d'Espanya en els textos medievals catalans. Es tracta d'un inventari sistemàtic on el nom d'Espanya apareix en la *Crònica de Muntaner*. Hi ha, en primer lloc, el concepte geogràfic, amb el nom referit a la Península; i hi ha l'accepció, també geogràfica, però més limitada, amb el nom referit a la part de la Península en poder dels sarraïns. En alguns casos, demostra com l'accepció geogràfica va més enllà i s'endinsa dins una dimensió espiritual.

El mateix autor tornà a conrear la història medieval i, més concretament, la figura de Ramon Muntaner en l'assaig «Ramon Muntaner i els clergues». L'autor hi demostra la tesi que el cronista és anticlerical, en el sentit de no fer mai cap lloança a un membre del clergat. No és que en faci cap mena de menyspreu. De fet, només lloà la figura d'una sèrie de bisbes i membres de l'alta jerarquia.⁹

Pere Bosch Gimpera reflexiona sobre la història d'Espanya en el número 84. L'estudi es titula «Superestructures de la història d'Espanya».¹⁰ Som davant una reflexió històrica molt ben documentada en què critica els dos grans moments en els quals, segons l'historiador Menéndez Pidal, es va gestar la grandesa d'Espanya; aquests foren l'Imperi romà i el segle XVI. Segons Bosch Gimpera, aquests foren moments d'empelts i d'afegitons forans per a la cultura i la nació catalanes:

Ara és quan comprendem que les dues èpoques que ha vogut paral·lelitzar Menéndez Pidal, de l'imperi romà i de l'imperi espanyol del segle XVI, com a representatives de moments culminants i d'exaltació de la Història d'Espanya, no representen en realitat això en quant a fenomen de la història política, sinó precisament el contrari: la perfecció de la superestructura que, a desgrat d'haver incorporat momentàniament Espanya a empreses universals i a desgrat de tot el seu esclat exterior, representen la interrupció d'una floració natural progressiva,

8. F. SOLDEVILA, «El concepte d'Espanya en la *Crònica de Muntaner*», *Revista de Catalunya*, núm. 83 (15 de febrer de 1938), p. 171-180.

9. F. SOLDEVILA, «Ramon Muntaner i els clergues», *Revista de Catalunya*, núm. 86 (15 de maig de 1938), p. 33-38.

10. P. BOSCH GIMPERA, «Superestructures de la història d'Espanya», *Revista de Catalunya*, núm. 84 (15 de març de 1938), p. 313-321.

la desviació d'aquesta per l'empelt de fenòmens de cultura i ideals forasters i, en el cas de l'imperi espanyol, una herència que a la llarga produeix una decadència interior i dificulta la incorporació d'Espanya al món modern i la seva definitiva constitució.¹¹

En el número 85, l'economista i introductor del pensament econòmic alemany Manuel Reventós i Bordoy hi publicà l'estudi d'història econòmica «Notes sobre el diner espanyol en el segle», en el qual planteja una evolució de la concepció metal·lista de la política monetària de l'estat.¹² La història econòmica també es palesa en l'estudi de Lluç Beltran sobre els cicles econòmics, en el qual descriu i analitza la seva història.¹³

L'escriptor, polític i historiador de la premsa Rafael Tasis i Marca hi publicà un article sobre el paper del novel·lista catòlic francès Mauriac en la defensa de la República espanyola i la crítica al bombardeig de Guernica.¹⁴

Tornen a aparèixer les cròniques d'actualitat, que s'obren amb «L'accent de Barcelona», signades per Andreu Artís, compostes en cursiva i d'una agilitat i concisió prou lleugeres. Aquestes cròniques no només se centraren en l'actualitat local, sinó també en la realitat i el temps present internacional. Serveixi a tall d'exemple «Els aspectes econòmics de la qüestió txecoslovaca», que inicia el seu recorregut a partir de la finalització de la Primera Guerra Mundial.¹⁵

Els números 94 a 98 corresponen a l'època de l'exili a París. Tot i les dificultats de la manca de mitjans i la necessària submissió a les lleis d'un país que aviat entraria en guerra, els catalans exiliats a França varen poder disposar de la Fundació Ramon Llull, que va atendre bona part dels intel·lectuals. La creació d'aquest organisme fou fruit de la incansable activitat d'homes com Carles Riba, Josep Pous i Pagès, Pompeu Fabra, Antoni Rovira i Virgili i Ferran Sol-

11. *Ibid.*, p. 320.

12. M. REVENTÓS, «Notes sobre el diner espanyol en el segle XIX», *Revista de Catalunya*, núm. 85 (15 d'abril de 1938), p. 519-541.

13. LL. BELTRAN, «Notes sobre els cicles econòmics», *Revista de Catalunya*, núm. 90 (15 de setembre de 1938), p. 31-45.

14. R. TASIS MARCA, «François Mauriac o la fisiologia dels àngels», *Revista de Catalunya*, núm. 89 (15 d'agost de 1938), p. 531-550.

15. LL. BELTRAN, «Cròniques. Els aspectes econòmics de la qüestió txecoslovaca», *Revista de Catalunya*, núm. 91 (15 d'octubre de 1938), p. 318-323.

devila, i com a administrador cal destacar la figura del mallorquí Antoni Maria Sbert, conseller del darrer govern de la Generalitat de Catalunya.

Des del número 95, de gener de 1940, fins al 98, d'abril del mateix any, Josep Pous i Pagès hi publicà l'estudi biogràfic, històric i crític que duia per títol «Pere Coromines i el seu temps», i per subtítol «Records al servei d'un ulterior biògraf». Així doncs, tenia la intenció d'oferir tot un conjunt d'informacions i reflexions que no esgotaven el tema, sinó que pretenien ser una primera aproximació.

L'historiador Pere Bosch Gimpera hi publicà un estudi sobre «Les dues onades cèltiques a Espanya» que pretenia canviar totalment els conceptes admesos fins aleshores sobre l'ordre i la importància de les migracions a la península Ibèrica prop de mil anys abans de Crist. L'article és un resum d'una conferència pronunciada per l'autor el dia 8 de novembre de 1939 a la British Academy.¹⁶

D'aquesta etapa de l'exili parisenc també cal esmentar els estudis històrics de Ferran Soldevila. Més concretament, tres articles de diferent temàtica i natura. El primer és d'història medieval i du per títol «Els joglars en la crònica de Muntaner»; hi fa un repàs exhaustiu i nominatiu de tots els joglars que apareixen en l'esmentada crònica.¹⁷ A continuació assenyalam l'assaig històric en clau de temps present i que amb el títol «Voluntat de concòrdia» fa un repàs històric a les causes del desastre que ha sofert Catalunya arran de la derrota republicana a la Guerra Civil.¹⁸ El darrer dels seus articles, «El centenari de Sanpere i Miquel», constitueix una breu biografia del personatge en qüestió, que precisament coincidí amb ell a l'Arxiu de la Corona d'Aragó en la seva època de formació.¹⁹

Ja per acabar, d'aquesta etapa a la capital francesa cal destacar els estudis que sobre la història de la medicina hi publicaren Jaume Agudé Miró i Jesús Maria Bellido. El primer hi publicà «Els metges en el Renaixement», emprant com a argument central la foscor científica de l'època medieval confrontada amb les

16. P. BOSCH GIMPERA, «Les dues onades cèltiques a Espanya», *Revista de Catalunya*, núm. 95 (gener de 1940), p. 69-84.

17. F. SOLDEVILA, «Els joglars en la crònica de Muntaner», *Revista de Catalunya*, núm. 96 (febrer de 1940), p. 207-211.

18. F. SOLDEVILA, «Voluntat de concòrdia», *Revista de Catalunya*, núm. 97 (març de 1940), p. 245-248.

19. F. SOLDEVILA, «El centenari de Sanpere i Miquel», *Revista de Catalunya*, núm. 98 (abril de 1940), p. 363-371.

llums que s'obren en l'edat moderna amb el Renaixement.²⁰ Jesús M. Bellido hi publicà l'estudi històric «L'Escola de Medicina de Barcelona i la circulació de la sang en el segle XVII», en el qual, amb un to nostàlgic i d'enyorança, però també reivindicatiu, enalteix la figura de l'Escola de Medicina de Barcelona, tot plegat abans de les nefastes conseqüències que tingué per a ella l'arribada al poder dels Borbó en la figura de Felip V.²¹

L'ocupació alemanya de París i la Segona Guerra Mundial sacsejaren la trajectòria de la Fundació Ramon Llull i la vida de la major part dels animadors i els col·laboradors de la revista. El grup que s'exilià a Mèxic, excel·lent lloc acollidor de l'exili republicà, llança els números 99, 100 i 101, amb data de gener, febrer i març de 1943. D'aquest número triple en destacaria dos articles d'autors ja citats. En primer lloc, Ferran Soldevila hi signa l'article «Catalunya», que constitueix una mena d'assaig històric datat a Beaumes de Venise, Avinyó, en 1942.²² I, en segon lloc, Pere Bosch Gimpera hi escriu «Els factors ètnics en la formació de Catalunya», on fa un recorregut per la història de la formació del poble català. Recorregut que comença en la prehistòria, més concretament en el Paleolític, i conclou amb la dominació romana i la seva cristianització.²³

Una vegada finalitzada la Segona Guerra Mundial i després que es produeix l'alliberament de França, l'exili català a París torna a recobrar protagonisme. Així doncs, l'any 1947 la Fundació Ramon Llull reemprengué de nou el projecte editorial interromput el 1943. Se n'editaren tres números (102, 103 i 104), trimestrals, fins que no pogué tornar a editar-se per problemes de mecenatge i de distribució. La presència de la ciència històrica en aquests tres volums és més aviat minsa, ja que s'hi atorga prioritat a la literatura i a la crítica literària. Només vull destacar tres aportacions. En primer lloc, l'article del jurista i polític Josep Quero Molares (1905-1987) «Fénelon, preceptor i conseller de Felip V», que podem enquadrar dins el gènere de la biografia històrica en l'edat mo-

20. J. AGUADÉ MIRÓ, «Els metges en el Renaixement», *Revista de Catalunya*, núm. 94 (desembre de 1939), p. 39-45, i núm. 95 (gener de 1940), p. 43-53.

21. J. M. BELLIDO, «L'Escola de Medicina de Barcelona i la circulació de la sang en el segle XVII», *Revista de Catalunya*, núm. 98 (març de 1940), p. 419-429.

22. F. SOLDEVILA, «Catalunya», *Revista de Catalunya*, núm. 99-100-101 (gener-febrer-març de 1943), p. 11-16.

23. P. BOSCH GIMPERA, «Els factors ètnics en la formació de Catalunya», *Revista de Catalunya*, núm. 99-100-101 (gener-febrer-març de 1943), p. 17-41.

derna.²⁴ En segon lloc, l'aportació d'un nou col·laborador, Mn. Carles Cardó, amb l'article «Sobre la meua *Histoire Spirituelle*», en el qual contesta algunes objeccions que li han fet sobre aquest llibre que, per altra banda, feia molt poc havia editat a París.²⁵ Més concretament, es tracta d'una resposta a l'article que Rovira i Virgili havia publicat en la mateixa revista i que duia per títol «Història espiritual de les Espanyes».²⁶ I, en tercer lloc, l'assaig històric d'Emili Vigo en el qual analitza la relació de Robespierre amb Catalunya o, en un sentit més ample, la relació de Catalunya amb la Revolució Francesa. Es tracta d'un article probatori de la no vinguda de Robespierre a Catalunya, aspecte introduït dins la historiografia catalana per Miquel dels Sants i Oliver i acceptat de manera acrítica per molts historiadors posteriors.²⁷

La revista no tornà a publicar-se fins al mes de desembre de 1956 a la ciutat brasilera de São Paulo. Es tracta del número 105 i no hi trobam cap estudi o assaig històric en sentit estricte.

El darrer número d'aquesta primera part, el 106, sortí a la llum el mes de setembre de 1967 a Mèxic. Des del punt de vista de la ciència històrica hi podem destacar tres aportacions. En primer lloc, Rafel Tasis elabora una reconstrucció històrica de la mateixa revista des de la seva creació fins a l'any 1967, que ens ha servit de guió per escriure aquest epígraf de l'article. En segon lloc, l'economista Ernest Lluch elabora un assaig històric i ideològic en l'article «Trotski i la qüestió nacional catalana en els anys trenta». Hi aborda el pensament de Trotski sobre la qüestió nacional a partir d'una selecció de textos que poden ser aplicables a Catalunya, molt especialment en els camps epistemològic i metodològic de les ciències socials.²⁸ Ja per finalitzar, cal assenyalar l'estat de la qüestió de la ciència històrica a Catalunya abordat per l'historiador Josep Fontana i Làzaro en l'article «Sobre la qüestió actual dels estudis d'història a

24. J. QUERO MOLARES, «Fénelon, preceptor i conseller de Felip V», *Revista de Catalunya*, núm. 102 (abril-juny de 1947), p. 16-38.

25. C. CARDÓ, «Sobre la meua *Histoire Spirituelle*. Resposta d'amic a Rovira i Virgili», *Revista de Catalunya*, núm. 104 (octubre-desembre de 1947), p. 431-436.

26. A. ROVIRA I VIRGILI, «Història espiritual de les Espanyes», *Revista de Catalunya*, núm. 103 (juliol-setembre de 1947), p. 167-184.

27. E. VIGO, «Robespierre i Catalunya», *Revista de Catalunya*, núm. 104 (octubre-desembre de 1947), p. 375-388.

28. E. LLUCH, «Trotski i la qüestió nacional catalana en els anys trenta», *Revista de Catalunya*, núm. 106 (setembre de 1967), p. 59-62.

Catalunya».²⁹ L'autor, després d'elaborar un panorama molt negatiu dels estudis d'història moderna i contemporània a la Universitat de Barcelona i de demostrar com el discurs històric hegemònic a Catalunya ha rebutjat els nous corrents metodològics europeus, es planteja si són necessaris o no els historiadors i la ciència històrica per a l'esdevenidor de la nostra societat. La seva conclusió és la que a continuació citam:

La missió de l'historiador és, doncs, de contribuir a escatir unes lleis i uns principis que expliquen el comportament de les societats humanes, d'ajudar al desvetllament d'una consciència col·lectiva capaç de destriar entre les realitats i els mites, de fer que el tècnic i el científic s'adonin que més important i tot que l'exactitud de les idees físiques o químiques amb què treballen és la certesa dels principis polítics i socials que professen (o que serveixen inconscientment).

Poques tasques hi deu haver de tanta responsabilitat com aquesta d'ajudar a entendre la societat en què vivim, les lleis que la regeixen, la seva evolució previsible i les alternatives raonables. En aquest terreny el paper de l'historiador és primordial, i seria molt perillós que, la part de feina que li correspon, l'haguessin de fer persones sense una preparació adequada.

SEGONA ETAPA (DE 1986 A L'ACTUALITAT)

Aquest apartat de l'article l'articularem no pas com l'anterior, que estava construït gairebé de manera cronològica, sinó des de l'àmbit geogràfic i temàtic. Aleshores, serà un treball més proper als estudis bibliomètrics quantitius, sense menysprear l'anàlisi qualitativa de la producció històrica. Tot plegat, hi afegirem referències biogràfiques dels historiadors que apareixen en la nòmina dels col·laboradors de la revista i que més hi han contribuït.

Des de 1986 fins a l'actualitat s'han impulsat molts estudis històrics des de l'àmbit universitari. Fet que ha provocat una renovació metodològica i, sobretot, l'aparició de nous temes i subjectes susceptibles de ser analitzats històricament. Són majoria els articles sobre temes d'història contemporània i, sobretot, aquells que han estat fonamentals en l'esdevenir històric de Cata-

29. J. FONTANA I LÀZARO, «Sobre la qüestió actual dels estudis d'història a Catalunya», *Revista de Catalunya*, núm. 106 (setembre de 1967), p. 83-88.

lunya. La majoria d'articles d'història contemporània comprenen temàtiques del segle xx i, més concretament, aquells relacionats amb la Guerra Civil i l'exili català.

Pel que fa a la Guerra Civil voldria destacar, en primer lloc, una aportació internacional de Josep Maria Roig Rosich que fa referència al contingut del Primer Col·loqui Internacional sobre les guerres civils a l'època contemporània.³⁰ Tot seguit, voldria fer esment a tota una sèrie de treballs que analitzen la trajectòria concreta d'un personatge durant la contesa. Per exemple, els treballs de Francesc Vilanova plantejant l'actuació de Ramon Abadal i Calderó i el posicionament de la Lliga a partir de l'esclafit,³¹ i l'actuació de Lluís Companys a Barcelona;³² l'article de Alfons Balcells Gorina sobre el fundador de l'Opus Dei a Barcelona, que s'impulsà durant els anys del conflicte;³³ l'anàlisi de Jordi Bou i Ros sobre l'actuació d'Aguirre a Barcelona durant el mes de juliol de 1937;³⁴ l'estudi de Josep Faulí sobre el president Josep Tarradellas, que abraça múltiples aspectes de la seva figura, encara que fa esment a la Guerra Civil;³⁵ l'opuscle d'Albert Manent, no sobre un personatge en concret, sinó aportant diversos testimonis de la desfeta que suposà el final de la guerra per a Catalunya com a nació;³⁶ l'aportació de Miquel Martí sobre el paper que jugà Miquel Serra i Pàmies en el final de la guerra;³⁷ i, finalment, voldria destacar el retrat que Josep Varela i Serra fa d'Eduard Aunós, ministre de Franco i abans de Primo de Rivera, presentant-lo com un personatge contradictori i ple d'ombres a qui la guerra

30. J. M. ROIG ROSICH, «I Col·loqui Internacional sobre les guerres civils a l'època contemporània», *Revista de Catalunya*, núm. 69 (1992), p. 59-66.

31. F. VILANOVA, «El compromís de la Lliga amb el 18 de juliol i l'opció personal de R. d'Abadal i Calderó», *Revista de Catalunya*, núm. 58 (1991), p. 41-54.

32. F. VILANOVA I VILA-ABADAL, «Lluís Companys a Barcelona: de la plaça de Sant Jaume a Montjuïc», *Revista de Catalunya*, núm. 158 (2001), p. 53-68.

33. A. BALCELLS GORINA, «El fundador de l'Opus Dei a Barcelona, 1937-1940», *Revista de Catalunya*, núm. 64 (1992), p. 51-72.

34. J. BOU I ROS, «A la recerca de la utopia (Aguirre a Barcelona, juliol de 1937)», *Revista de Catalunya*, núm. 160 (2001), p. 16-29.

35. J. FAULÍ I OLIVELLA, «Deu notes –encara– a l'entorn del president Tarradellas», *Revista de Catalunya*, núm. 216 (2006), p. 43-57.

36. A. MANENT, «Testimonis d'una desfeta i d'un exili», *Revista de Catalunya*, núm. 250 (2009), p. 61-80.

37. G. MARTÍ, «1939: Miquel Serra i Pàmies salva Barcelona de ser terra cremada», *Revista de Catalunya*, núm. 251 (2009), p. 32-53.

obligà a triar un dels dos bàndols.³⁸ Pel que fa als estudis locals sobre la Guerra Civil a Catalunya, voldria esmentar els de Josep Vallverdú i Josep Valera sobre la caiguda de Lleida i la memòria que en queda.³⁹

La nòmina d'estudis històrics relacionats amb l'exili també forma part del gruix d'articles que podem relacionar amb una fase crítica per a la identitat catalana. Cal destacar l'anàlisi que Josep Maria Solé i Sabaté fa dels vençuts i de l'exili a l'àmbit de parla catalana, és a dir, Catalunya, València i les Illes Balears.⁴⁰ El ja citat Albert Manent analitza l'exili a través de la figura de Carles Cardó, tot aportant dades sobre el seu mestratge intel·lectual.⁴¹ Aquest article es complementa amb l'aportació documental epistolar que Maria José Buxó, Dulce Montesinos i Pedro Voltès Bou elaboren de Carles Cardó; es tracta de cartes des de l'exili a Lluïsa Serra.⁴² L'any 2004, Josep Maria Murià Rouret publica una reflexió sobre l'exili català a Mèxic tot indicant quin fou el paper jugat pels intel·lectuals en el manteniment i la difusió de la cultura i la llengua catalanes;⁴³ aquest es completa amb l'estudi que el mateix autor fa de l'empremta cultural que els exiliats catalans deixaren a Mèxic.⁴⁴ Maria Dolors Pinyol i Bori encara elabora un estudi més concret que se centra en l'exili intel·lectual català a la ciutat francesa de Montpeller.⁴⁵

L'exili francès també és abordat en tres articles que aparegueren en el número 250 de la revista. Són el d'Oriol Dueñas sobre les institucions d'ajuda

38. J. VARELA I SERRA, «Eduard Aunós, ministre de Primo de Rivera i del general Franco. El drama d'una doble personalitat», a *Revista de Catalunya*, núm. 248 (2009), p. 9-30. El complement d'aquest article el tenim a A. M. CABALLÉ MASFORROLL, «Vides i fracassos d'Eduard Aunós», *Revista de Catalunya*, núm. 269 (2011), p. 46-54.

39. J. VALLVERDÚ, «La caiguda de Lleida el 1938» i J. VARELA, «Memòria de la caiguda de Lleida», *Revista de Catalunya*, núm. 240 (2008), p. 43-48 i 49-64.

40. J. M. SOLÉ SABATÉ, «Vençuts, repressió i exili als Països Catalans», *Revista de Catalunya*, núm. 61 (1992), p. 49-60.

41. A. MANENT, «Carles Cardó: el guiatge intel·lectual i el drama de l'exili», *Revista de Catalunya*, núm. 61 (1992), p. 115-124.

42. MARIA BUXÓ i PERE VOLTÈS «Aportació a l'Epistolari de Carles Cardó: Cartes des de l'exili a Lluïsa Serra», *Revista de Catalunya*, núm. 234 (2007), p. 93-116.

43. J. MURIÀ ROURET, «L'exili català a Mèxic: Una reflexió molt breu», *Revista de Catalunya*, núm. 197 (2004), p. 35-43.

44. J. MURIÀ ROURET, «L'empremta cultural dels exiliats catalans a Mèxic», *Revista de Catalunya*, núm. 241 (2008), p. 29-40.

45. M. D. PINYOL I BORI, «L'exili català a Montpeller: La Residència d'Intel·lectuals (1939-1943)», *Revista de Catalunya*, núm. 209 (2005), p. 9-21.

republicanes en territori francès, el de Francesc Vilanova, que aborda el drama dels exiliats catalans que passen de ser depurats pel franquisme a camps de concentració francesos, i, finalment, el d'Albert Manent, que des de la història oral ens aporta testimonis d'aquest exili.⁴⁶ Em semblen molt adients les tres col·laboracions, que coincideixen amb el número 250 de la nova etapa de la revista, sobretot tenint en compte el fet que París i França foren cabdals per al manteniment de la revista en èpoques pretèrites.

Val a dir que l'exili francès també és abordat per Montserrat Riba en el monogràfic sobre la trajectòria de Carles Riba.⁴⁷ Una conseqüència de l'exili a França fou el Patronat de Cultura Catalana Popular en els anys seixanta, que és estudiat en l'article de Josep Camps i Arbòs, el qual descriu i lloa la tasca d'aquesta institució en el manteniment de la flama de la llengua catalana a l'exili.⁴⁸

No voldria acabar el tema de l'exili sense fer esment al projecte d'investigació que Enriqueta Tuñón i Mercè Riu Codinach coordinen per tal de sistematitzar la font oral de l'exili republicà a Mèxic i també de l'exili interior.⁴⁹

De la mateixa manera que en l'etapa anterior, en aquesta nova etapa la revista aporta anàlisi històrica del temps present en clau internacional, tot seguint els temes d'actualitat del moment en què s'escriu l'article. Ens trobam a mig camí entre la sociologia i la ciència històrica, encara que parteix de la necessitat de pensar històricament l'actualitat. Així doncs, l'any 1990, en la secció «Mirador», apareix l'article on Vicenç Fisas Armengol aborda els diferents punts de vista sobre com ha de ser el desarmament a Europa. S'ha de tenir present que som en un moment en què l'enemic soviètic es troba en

46. O. DUEÑAS ITURBE, «Les institucions republicanes a l'exili francès», F. VILANOVA, «1939. Exiliats i represaliats: de les depuracions franquistes als camps francesos» i A. MANENT, «Testimonis d'una desfeta i d'un exili», *Revista de Catalunya*, núm. 250 (2009), p. 35-45, 46-60 i 61-80.

47. M. RIBA ROMEVA, «Carles Riba, quatre anys de colpidor exili a França (1939-1943)», *Revista de Catalunya*, núm. 251 (2009), p. 11-31.

48. J. CAMPS ARBÒS, «Gràcies a la nostra llengua existim com a poble. El Patronat de Cultura Catalana Popular (París 1960-1964)», *Revista de Catalunya*, núm. 264 (2010), p. 32-45.

49. E. TUÑÓN; M. RIU CODINACH, «Memòria oral de republicans exiliats a Mèxic i de l'exili interior. Un projecte d'investigació», *Revista de Catalunya*, núm. 260 (2010), p. 9-16.

procés de descomposició.⁵⁰ La situació de conflictes internacionals en els anys noranta i en el context de la postguerra freda és analitzada per Sergio Maydeu Olivares.⁵¹ Dins aquests conflictes, la caiguda dels règims comunistes a l'Europa de l'Est i el seu procés de transició és analitzat de manera general per Joan B. Culla i Clarà en un article en què relaciona la transició democràtica d'aquests estats amb l'assoliment d'una consciència i d'uns drets nacionals.⁵² El nou ordre mundial nascut a començament dels anys noranta i des d'una perspectiva mediterrània és tractat per Maria Esther Barbé Izuel.⁵³ La qüestió nacional del Quebec i el referèndum per mantenir-se al Canadà o separar-se'n hi són presents en l'article que en perspectiva històrica escriu Josep Sort i Jané.⁵⁴ El conflicte entre Israel i Palestina és abordat a partir d'una anàlisi de Hamas per Eugeni García Gascón.⁵⁵

Ja per acabar aquesta temàtica, volia apuntar les aportacions que sobre la guerra dels Balcans fan Joan Tort i Donada i Joan Garí. Les dues aportacions coincideixen a abordar el tema des del món de la comunicació. En el primer cas, es fa una reflexió sobre la mirada als Balcans que fa la fotoperiodista barcelonina Sandra Balsells.⁵⁶ En el segon cas, s'aborda un recorregut per la imatge generada pels discursos periodístics construïts pels dos enemics irreconciliables que eren Sèrbia i Croàcia.⁵⁷

La història de la comunicació també és present a la revista, tractada des de dos caires diferents. En primer lloc, hi ha aquells articles generals que fan

50. V. FISAS ARMENGOL, «Noves perspectives de cara al desarmament a Europa», *Revista de Catalunya*, núm. 41 (1990), p. 57-68.

51. S. MAYDEU OLIVARES, «Dotze anys de conflictes armats en el panorama internacional de postguerra freda (1989-2001)», *Revista de Catalunya*, núm. 176 (2002), p. 11-19.

52. J. B. CULLA I CLARÀ, «Democràcia i drets nacionals a la nova Europa, o Lituània com a pretext», *Revista de Catalunya*, núm. 53 (1991), p. 67-82.

53. M. E. BARBÉ IZUEL, «Aproximació mediterrània al nou ordre mundial», *Revista de Catalunya*, núm. 52 (1991), p. 53-64.

54. J. SORT JANÉ, «El Quebec, dotze anys després», *Revista de Catalunya*, núm. 64 (1992), p. 73-88.

55. E. GARCÍA GASCÓN, «Lletra d'Israel: Hamàs, un moviment musulmà fonamentalista palestinià», *Revista de Catalunya*, núm. 69 (1992), p. 79-84.

56. J. TORT DONADA, «Sandra Balsells, una mirada cap als Balcans», *Revista de Catalunya*, núm. 167 (2001), p. 9-21.

57. J. GARÍ, «Sèrbia versus Croàcia en premsa escrita: el dit contradit pel mostrat o el valor de la imatge en el discurs periodístic», *Revista de Catalunya*, núm. 67 (1992), p. 27-44.

referència al paper dels mitjans de comunicació com a vertebradors d'un espai comunicacional català i en català. Som davant treballs d'història de la comunicació que tenen una perspectiva identitària. Per exemple, els objectius de les polítiques de promoció de l'espai català de comunicació als inicis dels anys noranta són plantejats per Josep Gifreu.⁵⁸ La premsa periòdica en català com a vertebradora de la consciència nacional pel que fa al cas d'Alacant durant els segles XIX i XX és abordat a dos articles de Joaquim González Caturla.⁵⁹ Pel que fa a València i la resta de mitjans de comunicació, cal destacar les reflexions que Rosa Solbes López fa sobre la qüestió lingüística a la ràdio i la televisió.⁶⁰

I, en segon lloc, hi ha el gruix més nombrós d'articles que analitzen bé publicacions periòdiques catalanes concretes, la majoria de caire literari, o bé aportacions de periodistes al món de la comunicació en general i a revistes en particular. En aquest punt, cal destacar l'enorme producció del filòleg i historiador Jordi Albertí i Oriol, que entre 1998 i 2008 publicà un centenar de treballs de recerca literària a la revista, la immensa majoria dels quals són monogràfics de publicacions periòdiques contemporànies de caire literari que es mouen entre 1900 i 1960. Aquest autor, com a historiador, ha escrit *El silenci de les campanes* (2007), *La Iglesia en llamas* (2008) i *La senda del báculo* (2010).

Pel que fa a empreses periodístiques concretes, cal destacar el primerenc estudi sobre els orígens del *Diario de Barcelona* de Joan Crexell.⁶¹ A tall d'exemple d'aportacions fetes per escriptors, intel·lectuals i polítics catalans a publicacions periòdiques, cal mencionar l'anàlisi que l'esmentat Jordi Albertí fa dels articles de Jordi Pujol a la revista catòlica i catalanista *Forja*.⁶² Les publicacions periòdiques que durant el franquisme s'ocuparen del redreçament cultural també són

58. J. GIFREU, «Les polítiques de promoció de l'espai català de comunicació: objectius prioritaris», *Revista de Catalunya*, núm. 53 (1991), p. 11-23.

59. J. GONZÁLEZ CATURLA, «Premsa periòdica en català i consciència nacional al país al segle XIX: el cas d'Alacant», a *Revista de Catalunya*, núm. 66 (1992), p. 51-62; i «Premsa periòdica en català i consciència nacional al País Valencià al segle XX: el cas d'Alacant», *Revista de Catalunya*, núm. 67 (1992), p. 57-74.

60. R. SOLBES LÓPEZ, «El País Valencià, la llengua, la ràdio i la televisió», *Revista de Catalunya*, núm. 69 (1992), p. 11-20.

61. J. CREXELL, «*Diario de Barcelona*: un origen controvertit», *Revista de Catalunya*, núm. 69 (1992), p. 21-35.

62. J. ALBERTÍ ORIOL, «Els articles de Jordi Pujol a *Forja* entre 1947 i 1960» (i) i (ii), *Revista de Catalunya*, núm. 212 i 213 (2005), p. 54-67 i 75-86, respectivament.

objecte d'estudi en la revista, com és el cas de l'article d'Àlvar Maduell sobre la revista *Criterion*.⁶³ Des d'una perspectiva de gènere cal citar l'aportació que Soledad Bengoechea fa sobre la *Revista Social* durant les primeres dècades del segle xx.⁶⁴ I, ja per acabar amb la història de la comunicació, vull fer esment del breu esbós biogràfic que Valentí Soler Noguera escriu sobre el periodista Tomàs Garcés.⁶⁵

La història econòmica i de la política econòmica de Catalunya la podem centralitzar en les nombroses aportacions de l'economista, vinculat al Servei d'Estudis de Banca Catalana, Frederic Ribas Massana (Barcelona, 1947). El gruix de les seves aportacions a la revista ha estat recentment publicat al llibre *Retrat d'una elit catalanista. Deixebles i hereus de Cambó: vint personatges*, editat a Barcelona per l'editorial Sunya. La tasca política i la seva catalanitat esdevenen l'objectiu principal de l'anàlisi que l'autor fa en la revista d'aquests personatges: Joan Ventosa i Calvell, un senyor de Barcelona en la política espanyola; Josep Bertran i Musitu, de fundador de la Lliga a cap de Serveis d'Intel·ligència; Miquel Vidal i Guardiola, l'oblit dels perfils d'un regeneracionista; Lluís Duran i Ventosa, ideòleg pioner del catalanisme; Joaquim Pellicena, de Manila a la *Veu de Catalunya*; Rafel Vehils i l'aposta americana de Cambó; Andreu Basili, home de Cambó a l'Argentina; Josep M. Casabó, entre Cambó, les guerres i Perón; Romà Perpinyà Grau, més que un economista; Xavier Ribó, entre Cambó, la muntanya i la borsa; Lluç Beltran, economista liberal i perifèric; Josep A. Vandellós, conjuntura econòmica, qüestions monetàries i demografia; Jaume Alzina Caules, entre Menorca i l'economia de Catalunya; Manuel Pugès i la defensa del proteccionisme econòmic; Ignasi Villalonga, el valencianisme modern; Jaume Codina, l'aportació de la micro-història en les grans síntesis històriques; i, finalment, Marc Taxonera, *ora et labora*, al servei de la catalanitat i la reconciliació.

L'Església catalana contemporània esdevé una temàtica concreta també tractada en la revista. L'historiador Giovanni Cattini ens ofereix una visió de

63. À. MADUELL, «*Criterion* (1959-1969), un intent de revista frustrat pel franquisme», *Revista de Catalunya*, núm. 230 (2007), p. 97-102.

64. S. BENGOCHEA, «El paradigma femení de la *Revista Social* durant les primeres dècades del segle xx», *Revista de Catalunya*, núm. 233 (2007), p. 39-49.

65. V. SOLER NOGUERA, «Tomàs Garcés: el periodista», *Revista de Catalunya*, núm. 237 (2008), p. 94-106.

conjunt de l'evolució de l'Església contemporània a les comunitats de parla catalana.⁶⁶ L'Església conciliar i postconciliar en clau nacional és abordada per Xavier Ferré i Trill en el cas valencià i per Ricard Lobo pel que fa al paper de Aureli Maria Escarré, abat de Montserrat, en la recerca d'una Església nacional catalana.⁶⁷ El món congregacional català és abordat en l'article monogràfic sobre els caputxins catalans escrit per Joan Ferrer.⁶⁸ No vull oblidar-me de la ressenya que Valentí Serra de Manresa fa de les actes de les Jornades celebrades a la Balmesiana sobre la Setmana Tràgica de 1909 a l'Arxiu Secret Vaticà, fons documental imprescindible per a qualsevol historiador de l'Església.⁶⁹

Des del anys noranta fins a l'actualitat, en el si dels departaments d'Història contemporània de les universitats de parla catalana sorgeixen nous temes i subjectes historiogràfics, com és el cas del moviment associatiu en les seves múltiples vessants: política, econòmica, professional, cultural i esportiva. Així doncs, els metges al País Valencià i la seva relació amb els moviments progressistes des de la implantació de l'estat liberal (1830) fins a la fi de la Guerra Civil són objecte de l'anàlisi d'Emilio Balaguer i Perigüell.⁷⁰

Els professors de la Universitat de Barcelona Xavier Pujadas i Carles Santacana Torres inauguraren l'any 1992 una nova temàtica incorporada de la historiografia anglosaxona: l'esport entès com un fenomen de les societats modernes i industrials, i vertebrador d'un potent teixit associatiu capaç de generar un procés de consciència nacional.⁷¹ Aquesta nova temàtica tornà a gaudir de presència en la revista, amb dos articles de Lluís Duran en els quals

66. G. CATTINI, «L'Església a les terres de parla catalana», *Revista de Catalunya*, núm. 194 (2004), p. 37-45.

67. X. FERRÉ TRILL, «Església valenciana i consciència nacional als anys seixanta», *Revista de Catalunya*, núm. 170 (2002), p. 82-98; R. LOBO, «Eclesiàstics destacats, fidels a Catalunya: Aureli M. Escarré, abat de Montserrat (1908-1968)», a *Revista de Catalunya*, núm. 244 (2008), p. 3-9.

68. J. FERRER, «Interculturalitat i història: l'experiència dels caputxins catalans», *Revista de Catalunya*, núm. 227 (2007), p. 85-101.

69. V. SERRA DE MANRESA, «La Setmana Tràgica de 1909 a l'Arxiu Secret Vaticà. Actes de les Jornades celebrades a la Balmesiana», *Revista de Catalunya*, núm. 265-66 (2010), p. 103-106.

70. E. BALAGUER PERIGÜELL, «Metges i moviments progressistes al País Valencià (1830-1939)», *Revista de Catalunya*, núm. 58 (1991), p. 21-40.

71. X. PUJADAS; C. SANTACANA TORRES, «L'esport català i el fet nacional: 1900-1939», *Revista de Catalunya*, núm. 65 (1992), p. 76-92.

analitza l'organització Palestra des del punt de vista cultural, cívic, polític i esportiu per a joves.⁷²

L'excursionisme, l'associacionisme cultural (Ateneu de Barcelona) i la patronal durant el feixisme esdevenen tres novetats treballades pels historiadors Joan Cervera i Batariu, en el primer cas, i Manuel Pérez Nespereira en els altres dos casos.⁷³

La temàtica migratòria amb perspectiva històrica hi té presència amb quatre treballs, tres des de l'òptica de la immigració a Catalunya i l'altre a la inversa, és a dir, des de l'òptica de l'emigració dels catalans. Arnau González Vilalta aborda la qüestió de com el catalanisme observa i veu la immigració durant la Segona República.⁷⁴ Un cas més concret és l'anàlisi que Giovanni Albertocchi fa dels exiliats italians a Catalunya a principis de segle XIX.⁷⁵ Més proper en el temps és l'article d'Enrique Coraza de los Santos sobre la presència i la integració del uruguaians a Barcelona entre 1973 i 1985.⁷⁶ Ja per acabar aquesta temàtica, assenyalem l'aportació que fa Miquel Fornaguera i Ramon sobre l'emigració catalana transoceànica i, més concretament, la que s'adreça a Colòmbia i s'integrà dins la seva vida cultural durant el primer terç del segle XX.⁷⁷

Un altre capítol és el de la historiografia i les noves recerques. Els articles que copsen aquesta temàtica són relativament recents, des de l'any 2002 fins a l'actualitat. Llavors, cal mencionar l'article pioner de l'historiador ja esmentat Giovanni Cattini sobre el paper que estan jugant els joves historiadors en la

72. Ll. DURAN, «Palestra: cultura, civisme i esport per als joves», *Revista de Catalunya*, núm. 163 (2001), p. 25-42; i «L'organització patriòtica Palestra i la política (1930-1934)», *Revista de Catalunya*, núm. 206 (2005), p. 86-100.

73. J. CERVERA BATARIU, «L'excursionisme de la resistència», *Revista de Catalunya*, núm. 228 (2007), p. 23-29; i M. PÉREZ NESPEREIRA, «L'Ateneu Barcelonès i Josep Pla. Dues actituds davant la lluita social», *Revista de Catalunya*, núm. 242 (2008), p. 20-44; i «El feixisme vist des de la Patronal i la Llei de Sindicació Forçosa», *Revista de Catalunya*, 255 (2009), p. 9-31.

74. A. GONZÁLEZ VILALTA, «La immigració vista pel catalanisme (1931-1936)», *Revista de Catalunya*, núm. 193 (2004), p. 9-36.

75. G. ALBERTOCCHI, «Exiliats italians a Catalunya a començament del segle XIX», *Revista de Catalunya*, núm. 215 (2006), p. 16-35.

76. E. CORAZA DE LOS SANTOS, «Catalunya, terra d'acollida: els exilis uruguaians a Barcelona 1973-1985», *Revista de Catalunya*, núm. 261 (2010), p. 9-27.

77. M. FORNAGUERA RAMON, «Catalans a la vida cultural de Colòmbia en el primer terç del segle XX», *Revista de Catalunya*, núm. 261 (2010), p. 49-59.

recerca i el conreu de noves temàtiques històriques.⁷⁸ Tot seguint un ordre cronològic, la segona aportació és la d'Agustí Alcoberro i Pericay sobre la presència de la Guerra de Successió en clau internacional dins la historiografia catalana al llarg del segle xx.⁷⁹ Un article molt més concret és el de Joan Tort i Donada, en el qual s'aborda una reflexió crítica sobre l'obra *Orígenes històrics de Catalunya* (1899) de l'historiador Josep Balari i Jovany.⁸⁰ La importància de l'historiador Pere Anguera per a la historiografia catalana és posada de relleu en l'article signat per Ramon Arnabat i Mata.⁸¹ El darrer treball historiogràfic aparegut a la revista és el d'Enric Pujol sobre l'historiador medievalista Ferran Soldevila, que tant col·laborà en la seva primera etapa.⁸²

Sembla prou evident que la història contemporània i el temps present són la raó de ser de la presència de la ciència històrica a la revista. Ara bé, la història antiga, medieval i moderna també hi són presents en aquesta etapa. La història antiga es focalitza en les empremtes gregues i romanes en l'esdevenir històric de Catalunya, i totes elles responen a l'aportació de l'historiador Isaías Arrayàs Morales. De les seves aportacions cal remarcar que fan esment a la situació de Tarragona durant la dominació romana.⁸³

Només he trobat una aportació pel que fa a la història medieval. Es tracta de l'article en el qual Dolors Bramon Planas aborda la qüestió del passat àrab i, per tant, musulmà de Catalunya. Som davant una reivindicació del substrat àrab en la nostra cultura.⁸⁴

78. G. CATTINI, «La recerca històrica i els joves historiadors», *Revista de Catalunya*, núm. 189 (2003), p. 45-50.

79. A. ALCOBERRO PERICAY, «El vessant internacional de la Guerra de Successió en la historiografia catalana del segle xx: el malentès aliadòfil», *Revista de Catalunya*, núm. 211 (2005), p. 3-7.

80. J. TORT DONADA, «Sobre el valor geofraficotoponímic de l'obra *Orígenes històrics de Catalunya* (1899), de Josep Balari i Jovany», *Revista de Catalunya*, núm. 243 (2008), p. 41-60.

81. R. ARNABAT MATA, «Pere Anguera: panoràmica d'un historiador», *Revista de Catalunya*, núm. 249 (2009), p. 9-18.

82. E. PUJOL, «Ferran Soldevila, medievalista», *Revista de Catalunya*, núm. 265-266 (2010), p. 59-72.

83. I. ARRAYÀS MORALES, «Reflexions entorn de la promoció colonial de l'antiga *Tarraco*», *Revista de Catalunya*, núm. 200 (2004), p. 24-42; «Una breu aproximació a la morfologia històrica de l'AGER TARRACONENSIS en l'època tardo-republicana romana (segles III-I aC)», *Revista de Catalunya*, núm. 205 (2005), p. 22-36; i «Sobre la xarxa portuària del litoral de Tarragona en època romana», *Revista de Catalunya*, núm. 261 (2010), p. 28-48.

84. D. BRAMON PLANAS, «El passat àrabo-musulmà a Catalunya: ni tan lluny, ni tan a prop, ni tan alià», *Revista de Catalunya*, núm. 61 (1992), p. 37-48.

Els segles XVII i XVIII són el ventall cronològic en el qual es mouen els articles que podem incloure dins les aportacions que fa la revista a la història moderna. Ja en el primer número apareix una anàlisi general dels trets comuns en l'evolució històrica del País Valencià i Catalunya durant tot el segle XVIII elaborat per Manuel Ardit Lucas.⁸⁵ L'assaig interpretatiu que sobre la Guerra de Successió a Catalunya presenta Joaquim Albareda i Salvadó complementa l'anterior.⁸⁶ La vertebració nacional de Catalunya també és present en articles que fan referència a qüestions polítiques del segle XVII, com per exemple l'assumpte del Rosselló i el posicionament de la seva societat enfront de l'annexió a la monarquia com a conseqüència del Tractat dels Pirineus, plantejats per l'historiador Oscar Jané Checa,⁸⁷ així com l'article d'Antoni Simón i Tarrés sobre la lluita d'identitats que hi ha a Catalunya entre 1640 i 1705 com a conseqüència de l'evolució política del Principat.⁸⁸ Els dos historiadors abans esmentats, en el número 254 de l'any 2009, publiquen dos articles que suposen una síntesi dels seus estudis sobre el Tractat dels Pirineus i la integració del Rosselló a França.⁸⁹

La història moderna també s'obre a la renovació historiogràfica amb noves temàtiques com l'alfabetització a finals de l'Antic Règim,⁹⁰ l'educació i la situació de les dones i dels sectors populars⁹¹ i les lectures històriques dels estaments privilegiats en el segle XVII.⁹²

85. M. ARDIT LUCAS, «El País Valencià i el Principat de Catalunya al segle XVIII: trets comuns de la seva evolució històrica», *Revista de Catalunya*, núm. 1 (1986), p. 49-60.

86. J. ALBAREDA SALVADÓ, «La Guerra de Successió a Catalunya: un assaig interpretatiu», *Revista de Catalunya*, núm. 49 (1991), p. 54-69.

87. O. JANÉ CHECA, «Estructuració social i política del Rosselló després de 1659: el posicionament d'una societat enfront de l'annexió a la monarquia francesa», *Revista de Catalunya*, núm. 170 (2002), p. 9-23, i «Famílies de frontera després del Tractat dels Pirineus (1659): per la pàtria o per la butxaca», *Revista de Catalunya*, núm. 198 (2004), p. 45-61.

88. A. SIMÓN TARRÉS, «Estat i identitats en conflicte: Catalunya del 1640 al 1705, una comparació», *Revista de Catalunya*, núm. 216 (2006), p. 13-31.

89. A. SIMÓN TARRÉS, «El tractat dels Pirineus de 1659. Entre l'ahir, l'avui i el demà» i O. JANÉ CHECA, «El projecte d'una primera Història del Rosselló com a instrument d'integració a França a finals del segle XVII», *Revista de Catalunya*, núm. 254 (2009), p. 3-5 i 9-39.

90. J. ANTÓN PELAYO, «L'alfabetització a finals de l'Antic Règim», *Revista de Catalunya*, núm. 128 (1998), p. 81-92.

91. A. ESPINO LÓPEZ, «Les lectures de les dones i dels sectors populars a la Barcelona del Sis-cents (1600-1660)», *Revista de Catalunya*, núm. 162 (2001), p. 25-50; M. JIMÉNEZ SUREDA, «La situació femenina en l'Antic Règim», *Revista de Catalunya*, núm. 174 (2002), p. 25-52.

92. A. ESPINO LÓPEZ, «El consum d'obres d'història a la Barcelona del primer Sis-cents:

CONCLUSIONS

La presència de la història a la *Revista de Catalunya* esdevé un instrument d'interpretació i d'anàlisi del temps present. La història en clau de temps present, que no presentisme, permet mantenir viu l'esperit de les cultura catalana en conjuntures molt difícils per a la seva supervivència. De fet, la mateixa història de la publicació ve marcada per aquestes conjuntures negatives. Som davant d'un exemple més de com a partir de la història, entesa com a ciència i no com a instrument propagandístic, es pot contribuir a la creació i a la recuperació de la identitat cultural, social, política i econòmica d'un poble, d'una nació.

La història nodreix la memòria individual i col·lectiva de fets, esdeveniments i processos que contribueixen a historitzar la memòria, que és l'única manera que aquesta esdevengui en autèntica memòria històrica. Per tant la revista, des d'un basament culte i científic, contribueix a tot aquest procés.

En la primera etapa és la història política, cultural i econòmica de l'edat mitjana i l'edat moderna la que té més presència en la revista. A partir de l'any 1986 fins a l'actualitat és la història contemporània la que aplega la immensa majoria de les contribucions històriques. Una història feta amb noves perspectives temàtiques i metodològiques.